

НАСАМЕ С МЪРТВЕЦ

Старецът лежеше завит с одеяло върху леглото. Старо легло, много пъти премествано из стаята, с прогънена пружина като в някогашните казарми. Лежеше кротко и не отместваше очи от прозореца, сякаш от там щеше да се появи смъртта. Чакаше я отдавна, неподвижен, примирен, готов и така стар, че всички дни занаят се превръщаха в мъка. Лежеше и дишаше под одеялото – това правеше през целия ден. По обяд и рядко привечер синът му, Михал, го повдигаше търпеливо и с уважение върху възглавницата и го хранеше насила с голямата лъжица. Избърсваше му брадата след всяка изпусната глътка, нагласяше му постелите след храненето, хвърляше гърво в печката и излизаше по дворните си работи. От самото начало на зимата бе все така. Нямаше го вече дяволития поглед на стареца, нито навика да се обляга на оградата и да гледа как съседките простират пране, изчезна старческата му лакомия, изпари се дори желанието му да припомня миналото и да раздава съветите си напосоки.

Късно следобед Михал изчисти ботушите си от калта, влезе с мокрия гъждобран и видя главата на болния, клюмнала върху възглавницата, а очите – мътни и невиждащи. Разбра, че баща му си бе отишъл от този свят. Пристъпи като омагьосан, седна

В края на леглото и се прекръсти. Обичаше баща си. Толкова отдавна се бе подготвял за този момент, не бе спирал да си представя как ще види отлитащата гуша на стария, как ще докосне студената му ръка, как ще му прошепне някакви объркани думи за последно. И сега какво? Стоеше безмълвен, чорлав, изплашен, седнал като гостенин в краката на смъртта и някаква животинска тъпота го нападаше вместо обичайната тъга. Гледаше прострениите ръце на мъртвеца, слабото му лице, леко отворената уста, от която се бе измъкнала гушата. Спомни си какъв непоправим веселяк бе баща му приживе. Дяволит мъж беше, на пръв поглед лекомислен, а всъщност – предвидлив хитрец, който печелеше преднина пред другите хора с вечно приготвена цинична шега. Жените негодуваха от нахалните му, похотливи очи, оскърбяваха се от гръзките му думи, но го разминаваха с трепет и скрити погледи, когато се случеше да се загаде насреща им по улицата. Всички неизменно се смееха в компанията му, ослушваха се за следващата му шега и казваха с възторг: „Ей, голяма фога¹ е този Моско... отвътре му идват приказките“. Да, този Моско си бе отишъл. Лежеше, вече нехаен за всичко наоколо, и сега синът му Михал гледаше студеното му тяло и мислеше. От няколко дни се тревожеше и за жена си, Анелка. Бе заминала преди месец да чисти хорски мръсотии и да слугува в Гърция, а той рядко чуваше гласа ѝ по телефона. Тревожеше се за животните в обора, газеха нервно сламата и гладуваха. Тревожеше се и за себе си, отдавна е празен изключеният хладилник, пустеят и долапите, сметките са неплатени, мизерия. Тук, на село, работа се намираше трудно и от-

¹ Хитрец. – Б. р.

както старият се залежа и се предаде, Михал зачака с нетърпение и единствена надежда пенсията му, голямата пенсия, която получаваше след дългите години работа в мината. С нея се разплащаха и от нея живееха, а докога – Михал не се наемаше да гадае. Сега, още от днес, освен че се бе разделил с баща си, Михал се прощаваше и с единствените си доходи. Изправи се с въздишка, сложи шапката, която не бе изпуснал от ръце, и излезе. Завъртя се под навеса, отиде до оградата, нагази в калта около чешмата и занарежда старите жезла пред входа на мазето. Бягаше от една упорита мисъл, тя го бе навестила още в сумрака на стаята, в самотата на изпънатите бащини крака, надничаше зад гърба му, докато обуваше калните ботуши, изпреварваше крачките му из двора, тормозеше го. Спря, хвърли с гняв лопатата в лехата, сякаш с нея отпращаше и мислите си, и погледна кривите пергета на прозореца. Да, решено е, ще крие смъртта на баща си няколко дни, до края на седмицата, когато е датата за пенсията, ще живее в една стая с мъртвия, докато я получи. Ще вземе парите от селската поща, отдавна има пълномощно, ще плати сметките, ще подготви и скромно погребение, както е редно. Какво му остава, от кого и откъде ще вземе иначе, има ли възможност да избере друго? Нали в името на семейството го прави? Изправи се Михал, вдъхна полския въздух, плъзна се погледът му над оградата, видя свежите пътища между нивите, над тях – напречния междуградски път, по който цветни автомобили се разминаваха като насекоми пред тъмния корем на възвишенията, видя несекващия живот, усети мириса на неизбежната пролет и разбра, че трябва да живее, както живеят всички създадени от природата същества. Изостави заниманията, върна се, свали ботушите и

влезе в стаята. Погледна към леглото. Баща му лежеше, както го бе оставил, в същата поза, само единият крак сякаш се бе подвил от спазъм под одеялото. Не се поддаде на внушения Михал, пристъпни уверено, свали шапката си от уважение, повдигна с мъка тялото върху възглавницата, пригладу бретона на мъртвия, раздалечи ръцете. Ще трябва да изглежда като току-що заспал за всички, които без никаква свян ще надничат през прозореца или ще откrexват вратата. Въпреки че през последните години желаещите да ги посетят не бяха много. Бедна бе къщата им, оскотяха обитателите ѝ, а приживе Моско безцеремонно прогонваше всички с шегите си, макар че на село хората са любопитни, недоверчиви и упорити, така си е. Той, Михал, ще внимава за неканени посетители, но знае ли човек?

Първата нощ с умрелия премина бавно. Когато се стъмни, Михал премести леглото си до прозореца, там, осветен от уличната лампа и притаен, щеше по-лесно да слухти за шумовете на нощта, освен това се успокояваше, че ще бъде по-далеч от бащиното тяло, което, макар и останало без гуша, будеше първите угризения в сърцето на Михал. А шумове не долитаха никакви, сякаш всички останали живи същества се бяха притаили и изплашили от смъртта в къщата. Доиде утрото, мъжът се изправи, оправи леглото без желание и пристъпни към мъртвия. Баща му лежеше все така бездиханен, само тялото му сякаш се бе смалило под завивките. Излезе навън при сутрешната хладина, като бързаше да затвори вратата зад гърба си. Въздъхна с ръце на кръста. Тежко му бе това положение, но трябваше някак да издържи, не е виновен, от немотия го прави. Запъти се да погледне животните, бе чул дишането им. Една нова мисъл му навя тревога: Вена, вдовицата, от нея

трябваше да се пази, за нея да внимава. Едра, тромава и нахална, с вечно гола шия и безсрамни гърди, тя неизменно се появяваше отнякъде в дните преди или след получаването на пенсията, лъвската ѝ глава се подаваше над оградата, а очите ѝ святкаха. Първо питаше с игрив, дрезгав, коварен глас къде е Моско, слънчицето, най-ведрата гуша, най-неуистимият чаровник, отваряше със замах вратата, смееше се в самото лице на Михал, устата ѝ зейваше като кладенец, гърдите ѝ се тресяха под тясната блуза, тропаше с лъскави прасци по пътеката, помиташе лехите с апетитните си бутове и нападеше къщата. Не я харесваше Михал, мразеше дните, в които цветните ѝ дрехи се виждаха отдалеч по улицата и едвам удържаша тялото ѝ. Всички знаеха каква хитруша е Вена, как навестява изглупелите старци из селото, побърква ги с греховното тяло, с чудните, обиграни приказки и все успява да им изкопчи пари. Само пари признаваше тя, подаръци не приемаше. Някои роднини на радостните ѝ поклонници, старците, я прогонваха още пред вратата, но Михал не смееше – докато бе на крака, жив и жилав като асма, Моско не търпеше възражения. Щом чуеше палавия смях на Вена, скачаше, където и да се намира, посрещаше я наглед безразличен, но с дяволито изкривени устни, гледаше бутовете ѝ с копнеж или прозрачната ѝ блуза, развлечена от скорошни ласки, следваше я като куче, а тя гордо и бавно, като завърнала се стопанка, отиваше към хладната стаичка, където зад тензухеното перде с шепот и боричкане те се усамотяваха. Мразеше я Михал, в тая немотия трябваше да дели оскъдния хляб на семейството с нея. А баща му нехаеше. Изпращаше я смирен и със светнали очи, докато Михал и жена му, Анелка, се криеха зад някое гърво или си намираха работа в ки-

лерчето, бесни при мисълта, че част от бащината пенсия сега е скрита под сутиена на Вена.

Следващите две денонощия преминаха бавно и тягостно за Михал. През деня бе поносимо, светло и макар заето с безсмислени занимания, времето се нижеше. После падаше мрак, Михал се спотаиваше, без да пали лампата, дъвчеше филия хляб, намазана с маргарин, и току поглеждаше към баща си. Лягаше без желание в коравите завивки, будуваше, спомняше си отдавна преминали случуци, понякога ставаше, разхождаше се, проветряваше стаята заради тежката миризма, палеше осветлението за миг, зърваше восъчното лице на мъртвеца, гасеше и се хвърляше отново в леглото, този път завит през глава, сякаш се криеше от реалността. Поне да не беше сам, поне жена му, Анелка, да бе тук, макар че тя никога не би позволила да крият смъртта на стария, никога не би живяла с мъртвеца, дори да имаха още по-голяма нужда от пенсията.

На четвъртия ден, докато се суетеше около дворната мивка, гочу тежки стъпки. Вена, вдовицата, влезе в двора, спря и го погледна предизвикателно. Стори му се още съннена, но с пресен грим и чиста блуза, чиито горни копчета се предаваха под тежестта на гърдите.

– При Моско съм дошла! – каза войнствено и делово.

– Болен е... много е болен! – прошепна неуверено Михал.

– Аз ще го излекувам! – каза строго тя и кимна към къщата зад гърба му.

– Не му е до гости сега... Върви си!

Тя пристъпи самоуверено, усмихна се безсрамно и зъбите ѝ светнаха, едри и изцапани от червилото.

– Той и болен ми се радва... на мен!

Погледна косата ѝ Михал – гъста, укротена с фибичка, изненада се от гладкото ѝ чело и прилежно оскубаните вежди, вдъхна мириса на кафе, който се разнасяше при всяка нейна дума, представи си я как го е пила още в леглото, протягала е бос обръснат крак по чаршафа, придърпвала е надолу нощницата си, завита над розовите колена от съня, а сякаш му се причуха и пшканията от някогашните боричкания с баща му в лятната кухня.

– Намери си друг... да ти се радва! – каза Михал омекнал глас.

– Ха, приискало му се... те не стават така изведнъж тия работи! – отвърна Вена през смях, сякаш прозряла желанията му, и тръгна към вратата.

– Само ще му кажа добър ден и си тръгвам! – допълни тя.

– Върви си... той сега спи! – каза троснато Михал и застана пред вратата.

Тя го погледна подозрително и затрополи с ожулени лачени обувки към прозореца. Повдигна се на пръсти, проточи шия и подвикна, а голямата ѝ уста се отрази в стъклото:

– Ехо... Москоо, слънчице!?

Тогава Михал не се стърпя, стисна злобно уста и се засили срещу жената. Блъсна я с облепени очи, запхтян от няколкото крачки и от страха, че тази нахалница ще го разкрие и ще провали всичко. Тя се залюля, простря големите ръце и падна върху едното си коляно. Изправи се веднага, пъргава като котка, въпреки едрината и вдигна от пръстта падналата си обувка. Озъби се от злоба и тя:

– Мръсник... селяндур... ще те науча аз как се пребиват кротките жени! – И излезе от двора заднешком, като все поглеждаше към прозореца.

След няколко часа, в които не престана да бъде нащрек, Михал видя да се приближава малка групич-

ка. Водеше ги Вена, сериозна и накуцваща, с ожулено коляно, след нея висок мъж с униформа, полицаи някакъв, до него плешивият доктор, който понякога ги посещаваше и винаги си отиваше пиян. Влязоха вкупом в двора и намръщеният полицаи се провикна:

– Искаме да видим Моско... баща ти!

Михал им посочи с отчаяние вратата и рухна на прага. Споходи го облекчение, почувства се свободен, вдъхна с пълни гърди от пролетния въздух. Чу как Вена, вече влязла, изхлипа от изненада и от ужас. Чу и стъпките, хората се разхождаха из стаята, оглеждаха и дъските на дюшемето скърцаха. После някъде отдалеч до слуха му достигнаха и отделни думи:

– Живо престъпление... психиатрия... отдавна починал... на какво са способни децата... да се задържи трябва... следствие... да се проветри стаята... оглед!

Въздъхна Михал с наведена глава. Какво могат да му направят тези хора, не могат да му напакостят, не е убил човек, нито е измамил някого, нито е излъгал или нагрубил? От пустата немотия е всичко, не е ли оправдание това? Топъл ветреца подухна откъм полето и разклати напъпилите клони на дърветата в двора. Животните неспокойно газеха сламата. Да, опита се, но не успя, за няколко часа не успя, утре ако бе взел пенсията, всичко щеше да се нареди, баща му щеше да намери заслужен покой в гробищата, а на Михал щяха да останат пари, за да живее някак си... но надеждата е важна... умрелият вътре е баща му все пак, не е Михал и животът на живите продължава.